ГРИНЕНКО І. О.,
аспірант сектору дослідження кримінально-правових проблем боротьби зі злочинністю
(Науково-дослідний інститут вивчення проблем злочинності імені академіка В. В. Сташиса Національної академії правових наук України)

УДК 343.2

ПОНЯТТЯ ЗЛОЧИНУ В ІСТОРІЇ КРИМІНАЛЬНОГО ЗАКОНОДАВСТВА ТА ПРАВОВІЙ ДОКТРИНІ

У статті проаналізовано поняття злочину, регламентоване в різні часи у кримінальному законодавстві, та наукові позиції вчених-криміналістів щодо визначення указаного поняття. Доведено необхідність проведення подальших наукових досліджень щодо визначення поняття злочину, з'ясування його правової природи, формулювання ознак та встановлення критеріїв співвідношення злочину і кримінального проступку.

Ключові слова: *поняття злочину, правова природа злочину, матеріальне, формальне, матеріально-формальне (формально-матеріальне) визначення поняття злочину, кримінальний проступок.*

В статье проанализировано понятие преступления, которое было регламентировано в разные времена в уголовном законодательстве, и научные позиции ученых-криминалистов об определении указанного понятия. Доказана необходимость проведения дальнейших научных исследований определения понятия преступления, выяснения его правовой природы, формулировки признаков и установление критериев соотношения преступления и уголовного проступка.

Ключевые слова: *понятие преступления, правовая природа преступления, материальное, формальное, материально-формальное (формально-материальное) определение понятия преступления, уголовный проступок.*

The article analyzes the concept of crime, regulated at different times in the criminal law, and scientific forensic scientists' positions on the definition of the term. The necessity of further research on the definition of crime clarify its legal nature, formulation of features and establishing criteria for the ratio of crime and criminal offenses.

Key words: *crime, legal nature of the crime, material, formal, material and formal (formal and material) definition of the crime, criminal offense.*

Вступ. Загальновизнаною є позиція, що поняття злочину – це базова, фундаментальна категорія кримінального права, оскільки саме це поняття лежить в основі побудови більшості норм та інститутів кримінального права. Аналізуючи найдавніші пам'ятки, уложення, основи (начала) кримінального права, кримінальні кодекси (закони), які діяли на теренах України, можна зробити висновок, що поняття злочину в більшості із цих правових документів було регламентовано і його визначенню приділялася значна увага законодавця. Крім того, у кримінально-правовій літературі велика кількість фундаментальних наукових праць безпосередньо присвячена дослідженню поняття та правової природи злочину, його ознак, видів, відмежуванню злочинів від інших правопорушень тощо.

Потрібно також відзначити, що вчені, які присвятили наукові праці дослідженню інших проблем кримінального права, наприклад, кримінальної відповідальності, складу злочину, стадій вчинення злочину, співучасті у злочині, також звертаються до поняття злочину для аналізу та вирішення відповідних наукових питань. У цьому аспекті необхідно зауважити, що з'ясування дефініції злочину має велике кримінально-правове значення як для вдосконалення передбаченої у чинному Кримінальному кодексі України (далі – КК України) класифікації злочинів залежно від ступеня тяжкості (ст. 12), так і для розроблення класифікацій злочинів за іншими класифікаційними критеріями.

Дослідженню обраної теми присвячена значна кількість наукових робіт, що постає відповідним науковим фундаментом для вирішення актуальних і дискусійних питань сучасної кримінально-правової науки та слідчо-судової практики. Так, вивченням поняття злочину займалися у дореволюційний (до-

радянський) період такі вчені: Л.С. Белогриць-Котляревський, М.А. Неклюдов, М.Д. Сергієвський, М.С. Таганцев, С.В. Познишев та ін. Серед представників радянської школи кримінального права, які приділяли значну увагу питанню, що розглядається, треба назвати таких науковців, як: М.Д. Дурманов, Н.Ф. Кузнєцова, Л.М. Кривоченко, А.А. Піонковський, І.М. Тяжкова, М.Д. Шаргородський та ін. На сучасному етапі злочин як фундаментальна категорія кримінального права є об'єктом дослідження Д.С. Азарова, В.І. Борисова, О.О. Дудурова, Е.В. Епіфанової, А.П. Козлова, А.В. Наумова, В.Я. Тація та інших науковців.

Постановка завдання. Метою статті є дослідження категорії «злочин» на основі нормативно-правових актів, що діяли в різні часи на території України, а також аналіз позицій учених-криміналістів щодо цього поняття для систематизації знань із розглядуваної проблеми й удосконалення положень КК України та практики його застосування.

Результати дослідження. Злочин як негативне явище соціально-правової дійсності є об'єктом уваги вчених різних сфер наукового знання. Так, ще з давніх часів і до сьогодні філософи, юристи, соціологи, психологи намагаються з'ясувати сутність цього поняття.

Свого часу С.В. Познишев зазначав, що перше завдання, яке необхідно вирішити в межах загального вчення про злочин, – точне визначення його поняття. Це необхідно для того, щоб в окремих випадках безпомилково відмежувати злочин від різних явищ, які не є злочинами, але тією чи іншою мірою подібні до нього [1, с. 117]. На думку Л.С. Белогриць-Котляревського, злочинам притаманний космополітичний і при цьому стійкий характер, оскільки охорона найважливіших інтересів співжиття майже однаково регламентується всіма цивілізованими країнами [2, с. 103].

Надалі А.В. Наумов зазначив, що злочин, наприклад, вбивство, для близьких родичів (осіб) потерпілого завжди є злом, особистим горем незалежно від суспільно-політичного ладу держави, де він був вчинений. У зв'язку із цим боротьба зі злочинністю, зокрема кримінально-правовими методами, повинна не роз'єднувати, а об'єднувати країни з різними політичними й економічними системами [3, с. 123].

Враховуючи дискусійність питання щодо правової природи злочину в сучасній кримінально-правовій науці, вважаємо доцільним дослідити зазначене поняття в історичному (ретроспективному) аспекті. На нашу думку, на підставі наукового аналізу нормативно-правового матеріалу, а також наукових праць учених можна зробити певні кроки на шляху до вирішення актуальних питань сьогодення щодо розглядуваного поняття.

Загальновизнаною у кримінально-правовій науці є позиція, що злочин – це історична категорія, яка утворилася у зв'язку з утвердженням приватної власності, поділом суспільства на класи і виникненням держави [3, с. 123; 4, с. 120; 5, с. 7]. Історія державно-правового розвитку на території сучасної України бере свій початок від середини I тис. до н. е., коли у народів і племен Північного Причорномор'я з'являються перші державні утворення. Це були рабовласницькі держави, які виникли у процесі розпаду первіснообщинного ладу і становлення класового суспільства. Протягом I тис. до н. е. на території сучасної України у східних слов'ян відбувався процес формування державності. Цей процес закінчився у IX ст. до н. е. створенням Київської Русі – могутньої феодальної держави східних слов'ян [6, с. 8].

Як відомо, «Руська Правда» – це важливе історичне джерело давньоруського права, що містить, зокрема, кримінально-правові норми. Так, у «Руській Правді» регламентовано окремі злочини (наприклад, вбивство, нанесення тілесних ушкоджень, крадіжка), проте узагальнене поняття злочину в ній відсутнє. Крім того, аналізуючи положення документа, можна відзначити нерівність осіб у тогочасному суспільстві, привілейованість феодалів та їх оточення. Приміром, за умисне вбивство огнищанина (особа, яка охороняла княжу власність) необхідно було сплатити 80 гривень, тоді як за вбивство смерда або холопа 5 гривень [7].

Наприкінці XIV – першій половині XVII ст. українські землі перебували під владою Польщі та Литви, у зв'язку із чим доцільно дослідити польсько-литовське законодавство, норми якого були чинними на українських землях. У зазначений період діяли, зокрема, польські статути Казимира Великого середини XIV ст., Судебник 1468 р. та три статути Великого князівства Литовського.

Кримінально-правові норми в цей період мали відкрито класовий характер. Життя, майно, честь і особиста гідність представників панівних станів, передусім шляхти, захищалися посиленими санкціями. За вчинення певних злочинів представниками шляхти передбачалися значно менші покарання, ніж за вчинення таких самих злочинів простими людьми. Інколи шляхтичі взагалі звільнялися від покарання. Приміром, за I Литовським статутом карою за образу шляхтича була в'язниця, за образу нешляхтича – штраф [6, с. 196].

Відправною точкою для розвитку кримінального законодавства у дусі формальної рівності всіх перед законом відіграють події, що відбувалися у світі наприкінці XVIII ст. Це насамперед зародження просвітницько-гуманістичного напряму у кримінально-правовій науці, представники якого розповсюджують ідеї справедливості, гуманізму, рівності для подолання жорстокості та беззаконня феодально-

го ладу. Наукові позиції просвітників-гуманістів, а саме Шарля Луї Монтеск'є, Чезаре Беккаріа, Вольтера та інших були відображені у Декларації прав людини і громадянина (1789 р.), що є визначальною пам'яткою Великої Французької революції (1789–1794 рр.).

Необхідно відмітити, що в зазначеній Декларації були передбачені важливі положення і для кримінально-правового законодавства. Так, відповідно до ст. 5 закон може забороняти лише дії, шкідливі для суспільства. Усе, що не заборонено законом, дозволено, і ніхто не може бути примушений робити те, що не передбачено законом. Отже, це положення фактично характеризує матеріальну ознаку злочину, оскільки є вказівка на дії, шкідливі для суспільства. Крім того, є й формальна ознака (протиправність) – усе, що не заборонено законом, дозволено. У ст. 8 регламентовано, що ніхто не може бути покараний інакше, ніж на підставі закону, ухваленого й оприлюдненого до вчинення злочину і застосованого в законному порядку. Тобто був сформульований важливий принцип кримінального права – немає злочину без вказівки на те в законі [8].

Наприкінці XVIII – на початку XIX ст. дослідження ідей щодо поняття злочину й інших питань кримінального права продовжують у своїх наукових роботах представники класичної школи кримінального права, зокрема такі видатні німецькі вчені, як Карл Біндінг, Георг Гегель, Карл Грольман, Іммануїл Кант, Ансельм Фейєрбах. У цей період були розроблені основні кримінально-правові норми та інститути, що були покладені в основу кримінального законодавства багатьох європейських країн.

В Україні у першій половині XIX ст. на всій території набуває чинності загальноімперське законодавство, здійснюються неодноразові спроби систематизувати його, оскільки відсутність систематизації норм була однією із причин безладдя та зловживань у судах. Крім того, у процесі роботи (удосконалення та систематизації законодавства) вивчалася й аналізувалася законодавча, судова й адміністративна практика не тільки Росії, а й більшості європейських країн [6, с. 361].

Так, прогресивним надбанням кримінально-правової доктрини та розвитку кримінального законодавства є закріплення поняття «злочин» на законодавчому рівні. Відповідно до ст. 1 Уложення про покарання кримінальні та виправні 1845 р. злочином визнається будь-яке порушення закону, через яке здійснюється посягання на недоторканість прав Влади Верховної чи встановленою нею влад або ж на права і безпеку суспільства чи фізичних осіб [9]. Доцільно відмітити, що таке визначення поняття злочину в основі своїй містить формальну ознаку – протиправність, тобто злочином є порушення закону. Водночас треба зазначити, що й елементи матеріальної (соціальної, сутнісної) ознаки в наведеному визначенні поняття злочину також присутні, оскільки законодавець зазначає, що злочином є лише таке порушення закону, через яке здійснюється посягання на недоторканість прав Влади, права і безпеку суспільства або фізичних осіб.

У Кримінальному уложенні 1903 р. злочинним визнавалося діяння, заборонене під час його вчинення законом під страхом покарання [10]. Таке визначення поняття злочину передбачало в «чистому» вигляді формальну ознаку – протиправність (забороненість) злочину, тобто у цьому нормативно-правовому документі було регламентовано формальне (нормативне) визначення поняття злочину.

Необхідно зазначити, що закріплення на законодавчому рівні як самого терміна «злочин», так і визначення його поняття було результатом розвитку кримінально-правової доктрини щодо цього питання. Так, на думку М.Д. Сергієвського, поняття злочинного діяння характеризується двома елементами: протиправністю і карністю. Учений наголошував, що наскільки б діяння не було шкідливим, наскільки б воно не обурювало суспільну правосвідомість і, насамкінець, наскільки б діяння не було заборонено законодавцем, без прямої вказівки кримінального закону особа, яка його вчинила, не може підлягати покаранню [11, с. 51].

Л.С. Білогриць-Котляревський розглядав поняття злочину у двох аспектах (розуміннях): негативному та позитивному. У негативному сенсі вчений відмежовував поняття злочину від аморальних дій, порушень моралі, гріхів. У позитивному сенсі поняття злочину науковець розглядав виключно як формальне. Учений наголошував на неможливості надати матеріальне визначення поняття злочину, оскільки злочин не є постійним, однорідним за своїм змістом поняттям, його обсяг перебуває в тісній залежності від конкретної історичної епохи й суспільної правосвідомості, що постійно змінюється [2, с. 101–102].

На думку С.В. Познишева, злочин – це протизаконне осудне посягання на охоронюваний кримінальним законом об'єкт [1, с. 117]. М.С. Таганцев поняття злочину пропонував розглядати у широкому та вузькому сенсі. У широкому значенні злочин – це посягання на норму в реальному її бутті, у вузькому – посягання на норму в реальному бутті, що заборонено законом під страхом покарання [12, с. 67].

У процесі розвитку кримінально-правової доктрини й навіть у сучасній кримінально-правовій літературі дискусія щодо визначення поняття злочину шляхом використання матеріального, формального чи формально-матеріального (матеріально-формального) підходів буде тривати. Так, на сьогодні в одному з курсів із кримінального права вчені приходять до висновку, що перевага формального визначення поняття злочину полягає у його відповідності принципу законності «немає злочину, немає

покарання без вказівки на те в законі» за формальної рівності осіб, які порушили закон. Разом із тим, як зазначають науковці, суттєвий недолік такого визначення полягає в тому, що відображаючи юридичну природу (ознаку) злочину (його протиправність), формальне визначення не розкриває його соціальної сутності. У такому разі наявне логічно замкнене коло: злочинне те, що відповідно до закону каране; каране те, що злочинне. Водночас підстави криміналізації діяння (визнання його злочином) залишаються за рамками такого визначення [5, с. 123].

У радянському кримінальному законодавстві протягом тривалого часу поняття злочину було регламентовано виключно за допомогою такої категорії, як «суспільна небезпечність». У зв'язку із цим потрібно згадати, що у XX ст. законодавці та вчені європейських держав продовжують додержуватися формального підходу щодо регламентації поняття злочину у кримінальному законі. Проте радянським законодавцем формальна ознака (протиправність) не була врахована у визначенні легального поняття «злочин».

Так, у ст. 5 Керівних начал із кримінального права РСФРР 1919 р. зазначалося, що злочин – це порушення порядку суспільних відносин, які охороняються кримінальним законом. Крім того, у ст. 6 встановлено, що злочин як дія або бездіяльність, небезпечна для цієї системи суспільних відносин, викликає необхідність боротьби державної влади зі злочинцями (особами, які вчиняють такі дії або допускають таку бездіяльність) [13].

Матеріальне визначення поняття злочину було передбачено й у КК УРСР 1922 р., у ст. 6 якого зазначалося, що злочином визнається будь-яка суспільно-небезпечна дія або бездіяльність, що загрожує основам радянського ладу та правопорядку, встановленого владою робітників та селян на перехідний до комуністичного ладу період часу [14, с. 5].

В Основних началах кримінального законодавства Союзу РСР і союзних республік 1924 р. не містилося визначення поняття злочину. Системний аналіз цього нормативного документа дає підставу стверджувати, що законодавець підтримує матеріальний підхід щодо розуміння сутності (правової природи) злочину. Так, у ст. 1 передбачено, що завданням радянського кримінального законодавства Союзу РСР і союзних республік є охорона Радянської держави від суспільно-небезпечних діянь, що підривають владу робітників або порушують встановлений нею правопорядок [15].

КК УРСР 1927 р. загалом відтворює положення КК УРСР 1922 р. Зокрема, у ст. 4 визначено, що суспільно-небезпечним (злочинним) діянням визнається будь-яка дія або бездіяльність, що загрожує радянському ладу або порушує правопорядок, встановлений владою робітників та селян на перехідний до комуністичного ладу період часу [16, с. 9–10].

Як справедливо зазначають науковці, відсутність у наведених визначеннях нормативної (формальної) ознаки не містить чітких орієнтирів щодо встановлення обсягу явищ, які охоплюються поняттям «злочин», і тому допускає можливість вільної інтерпретації цього поняття та визнання діянь злочинними за межами законодавчого рішення, припускає застосування кримінального закону за аналогією, вільної судової дискреції і, як наслідок, можливість порушення прав та свобод людини і громадянина та принципу законності у кримінальному судочинстві [17, с. 70].

Загальновизнаним є твердження, що формально-матеріальне визначення поняття злочину поєднує в собі як соціальну, так і юридичну його характеристики. Саме таке розуміння поняття злочину вперше було регламентоване в Основах кримінального законодавства СРСР 1958 р. Відповідно до ч. 1 ст. 7 злочином визнається передбачене кримінальним законом суспільно-небезпечне діяння (дія або бездіяльність), що посягає на радянський суспільний або державний лад, соціалістичну систему господарства, соціалістичну власність, особу, політичні, трудові, майнові й інші права громадян, а також інше суспільно небезпечне діяння, що посягає на соціалістичний правопорядок [21].

КК УРСР 1960 р. також надає формально-матеріальне визначення поняття злочину. Так, згідно із ч. 1 ст. 7 злочином визнається передбачене кримінальним законом суспільно небезпечне діяння (дія або бездіяльність), що посягає на суспільний лад України, його політичну та економічну системи, власність, особу, політичні, трудові, майнові та інші права і свободи громадян, а також інше передбачене кримінальним законом суспільно небезпечне діяння, що посягає на правопорядок [22].

Необхідно зазначити, що використання формально-матеріального підходу до визначення поняття злочину свідчить про більш повне (змістовне) його визначення. Водночас таке законодавче визначення поняття злочину не передбачає інших суттєвих (обов'язкових та змістовних) його ознак.

Як відомо, 16 липня 1990 р. була прийнята Декларація про державний суверенітет України, а 24 серпня 1991 р. – Акт проголошення незалежності України. Із цього історичного моменту починається розбудова України як незалежної правової держави, що викликає необхідність розроблення і прийняття нового законодавства, зокрема кримінального. Так, для організації роботи з підготовки проектів кодексів України створюються робочі групи з питань підготовки законопроектів. Як відзначає В.Я. Тацій, ухваленню першого КК незалежної України передувала багаторічна напружена робота провідних учених та практиків України, результатом якої стало напрацювання низки базо-

вих, концептуальних положень (ідей), які не тільки втілилися у КК, а й стали стрижнем сучасної кримінально-правової політики України та визначили подальший розвиток законодавства України про кримінальну відповідальність на подальші роки [20, с. 29].

Отже, 5 квітня 2001 р. Верховна Рада України прийняла Кримінальний кодекс України, який набув чинності 1 вересня 2001 р. Відповідно до ч. 1 ст. 11 КК України злочином є передбачене цим Кодексом суспільно небезпечне винне діяння (дія або бездіяльність), вчинене суб'єктом злочину [21]. У формулюванні визначення поняття злочину було використано формально-матеріальний підхід.

Наведене законодавче визначення поняття злочину є результатом розвитку кримінально-правової доктрини та становлення вітчизняного кримінального законодавства. Водночас на сьогодні у кримінально-правовій літературі існують різні (інколи протилежні) підходи щодо поняття та правової природи злочину, законодавчого закріплення його ознак, критеріїв відмежування злочину від інших правопорушень, співвідношення понять «злочин» та «кримінальний проступок» тощо.

Так, приміром, на думку Є.В. Фесенка, визначення поняття злочину, що передбачене у ч. 1 ст. 11 КК України, не можна визнати досконалим, оскільки воно являє абстрактно сформульовану декларацію і не відіграє ролі основоположної норми для практичного вирішення питань кримінальної відповідальності. Учений зазначає, що ст. 11 не найкращим чином викладена і в контексті посилання на винність діяння і вчинення його суб'єктом злочину, оскільки склад злочину містить й інші важливі ознаки. На думку науковця, через таку редакцію ч. 1 ст. 11 КК України суперечить ч. 1 ст. 2 КК, яка вимагає встановлення всіх ознак злочину, а не окремих із них [20, с. 105].

Потрібно зазначити, що поширеним є підхід щодо співвідношення понять «злочин» та «склад злочину» як явища та юридичного поняття про нього. У зв'язку із цим навряд чи одностайно можна стверджувати, що поняття злочину, передбачене у ч. 1 ст. 11 КК України, суперечить ч. 1 ст. 2 КК.

На думку О.О. Дудурова, у ч. 1 ст. 11 КК України безпосередньо передбачені три ознаки злочину: а) протиправність; б) суспільна небезпечність; в) винність. Крім того, як зазначає науковець, законодавчий зворот «діяння (дія або бездіяльність)» не є бездоганним, оскільки він не охоплює інші (крім діяння) ознаки об'єктивної сторони, включаючи й таку важливу криміноутворювальну ознаку, як суспільно небезпечні наслідки [22].

Вважаємо доцільним відмітити, що в ч. 1 ст. 11 КК України закріплена така ознака злочину, як його «передбаченість цим Кодексом», яку, на наш погляд, можливо розглядати у двох аспектах: а) протиправність (передбачення конкретного злочину (його складу) у диспозиції кримінально-правової норми); б) караність (передбачення у санкції цієї кримінального-правової норми покарання, застосування якого можливе за вчинення злочину, передбаченого диспозицією). Крім того, оскільки склади злочинів (юридична конструкція злочину) поділяються на злочини з матеріальним та формальним складами, вважаємо, що відсутні одностайні підстави для закріплення такої ознаки злочину, як суспільно небезпечні наслідки.

Із прийняттям Кримінального процесуального кодексу України від 13 квітня 2012 р. (далі – КПК України) [25] у науковій літературі ще більшого значення набула дискусія щодо співвідношення злочину та кримінального проступку і визначення їх понять. Приміром, Н.А. Мирошниченко під кримінальним проступком пропонує розуміти «діяння, що має знижений ступінь суспільної небезпеки, за яке може бути призначено покарання, не пов'язане з позбавленням і обмеженням волі (штраф, позбавлення права обіймати певні посади чи займатися певною діяльністю, громадські роботи, виправні роботи, арешт) і яке не тягне за собою судимість». Під злочином, на думку вченої, потрібно розуміти такий вид правопорушення, що має підвищений ступінь суспільної небезпеки, за який може бути призначене покарання у вигляді обмеження і позбавлення волі на певний строк і який тягне за собою судимість [26, с. 334–335].

Висновки. Підтримуючи позицію щодо доцільності подальшого дослідження та удосконалення законодавчої регламентації поняття злочину (закріплення його ознак), встановлення критеріїв відмежування злочину від інших правопорушень та з'ясування співвідношення понять «злочин» та «кримінальний проступок», зазначимо, що проведене дослідження історії розвитку кримінального законодавства та кримінально-правової думки щодо поняття (правової природи) і підходів щодо визначення поняття злочину дає підставу для таких висновків:

1. Злочин є універсальною фундаментальною і базовою категорією кримінального права та законодавства, яка лежить в основі побудови та застосування більшості кримінально-правових норм та інститутів.

2. Традиційно у кримінальному законодавстві та доктрині кримінального права визначенню поняття злочину (встановленню та регламентації його ознак) приділяється велика увага.

2. Незважаючи на те, що більшість науковців звертає увагу на історично мінливий характер поняття злочину, у науковій літературі підкреслюється доцільність єдиного (космополітичного) визначення поняття злочину, яке буде усталеним та незмінним.

3. На сьогодні історично мінливий характер поняття злочину та розуміння його правової природи підтверджується розвитком кримінально-правової думки та кримінального законодавства. Так, спочатку потрібно констатувати відсутність узагальненого поняття злочину у кримінальному законодавстві, далі його формальне визначення, а також формально-матеріальне визначення поняття злочину у КК України.

4. Велике значення для розвитку вчення про злочин мали події, пов'язані зі становленням просвітницько-гуманістичного напряму, виникнення і розвиток ідей представників класичної школи кримінального права, наукові погляди яких не втрачають своєї актуальності.

5. Як свідчить історія кримінального законодавства, зміни регламентації поняття злочину є постійним процесом, що пояснюється розвитком суспільства загалом. У зв'язку із цим подальший розвиток кримінально-правової думки щодо правової природи та визначення поняття злочину і внесення відповідних змін до кримінального закону є очевидним. Однак такі зміни повинні бути ретельно науково обґрунтовані для недопущення порушення загальновизнаних фундаментальних прав та свобод людини і громадянина.

6. Проведене дослідження буде підставою для подальшого формулювання пропозицій щодо вдосконалення КК України та практики його застосування. Крім цього, визначення поняття злочину, з'ясування його правової природи, формулювання ознак та встановлення критеріїв співвідношення злочину і кримінального проступку буде фундаментом для обґрунтованих пропозицій щодо класифікацій злочинів за різними класифікаційними критеріями.

Список використаних джерел:

1. Познышев С.В. Основные начала науки уголовного права: общая часть уголовного права / С.В. Познышев. – 2-е изд. исправ. и допол. – М. : Т-во «Печатня С.П. Яковлева», 1912. – Т. 10. – 1912. – 653 с.

2. Учебник русского уголовного права. Общая и особенная части / Л.С. Белогриц-Котляревский. – К. : Южно-рус. кн-во Ф.А. Иогансона, 1903. – 628 с.

3. Наумов А.В. Российское уголовное право. Общая часть : [курс лекций] / А.В. Наумов. – 2-е изд. перераб. и допол. – М. : Изд-во «БЕК», 1999. – 590 с.

4. Курс уголовного права. Общая часть : [учебник для вузов] / под ред. Н.Ф. Кузнецовой, И.М. Тяжковой. – М. : ЗЕРЦАЛО, 1999. – Т. 1 : Учение о преступлении. – 1999. – 592 с.

5. Пионтковский А.А. Учение о преступлении по советскому уголовному праву : [учебное пособие] / А.А. Пионтковский. – М. : Госюриздат, 1961. – 655 с.

6. Історія держави і права України : у 2 т. / ред. кол. : В.Я. Тацій, А.Й. Рогожин, В.Д. Гончаренко. – К. : Ін Юре, 2003. – Т. 1. – 2003. – 656 с.

7. Руська Правда [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.hrono.ru/dokum/1000dok/pravda72.php.

8. Декларація прав людини і громадянина 1789 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : constituante.livejournal.com/10253.html.

9. Уложение о наказаниях уголовных и исправительных 1845 года [Электронный ресурс]. – Режим доступа : https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Code_of_criminal_and_corrective_penalties_of_Russia,_1845.pdf?uselang=ru.

10. Уголовное уложение 1903 года [Электронный ресурс]. – Режим доступа : https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Code_of_criminal_law_of_Russia,_1903.pdf?uselang=ru.

11. Сергиевский Н.Д. Русское уголовное право: часть общая : [пособие к лекциям] / Н.Д. Сергиевский. –3-е изд. – СПб. : Тип. М.М. Стасюлевича, 1896. – 378 с.

12. Таганцев Н.С. Лекции по русскому уголовному праву. Часть общая. / Н.С. Таганцев. – Вып. 1. – СПб. : Гос. тип., 1887. – 380 с.

13. Руководящие начала по уголовному праву РСФСР 1918 года [Электронный ресурс]. – Режим доступа : http://docs.cntd.ru/document/901870462.

14. Уголовный кодекс УССР, утвержденный ВУЦИК 23 августа 1922 г. – Х. : Изд-е Наркомюста УССР, 1922. – 100 с.

15. Основные начала уголовного законодательства Союза ССР и союзных республик 1924 года [Электронный ресурс]. – Режим доступа : http://www.libussr.ru/doc_ussr/ussr_2237.htm.

16. Уголовный кодекс УССР. В редакции 1927 года. – 2-е изд. офиц. – Х. : Юрид. изд-во НКЮ УССР, 1927. – 135 с.

17. Кримінальне право України: Загальна частина : [підручник] / [В.І. Борисов, В.Я. Тацій, В.І. Тютюгін та ін.] ; за ред. В.Я. Тація, В.І. Борисова, В.І. Тютюгіна. – 5-е вид. перероб. і допов. – Х. : Право, 2015. – 528 с.

18. Основы уголовного законодательства Союза ССР и союзных республик 1958 года [Электронный ресурс]. – Режим доступа : https://ru.wikisource.org/wiki/.

19. Кримінальний кодекс України від 28 грудня 1960 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2001-05.
20. 10 років чинності Кримінального кодексу України: проблеми застосування, удосконалення та подальшої гармонізації із законодавством європейських країн : матеріали міжнар. наук.-практ. конф., 13–14 жовтня 2011 р. / редкол. : В.Я. Тацій (голов. ред.), В.І. Борисов (заст. голов. ред.) та ін. – Х. : Право, 2011. – 456 с.
21. Кримінальний кодекс України від 5 квітня 2001 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2341-14.
22. Дудуров О.О. Поняття злочину. Класифікація злочинів / О.О. Дудуров [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://nauka.nlu.edu.ua/wp-content/uploads/2015/07/1_6.pdf.
23. Кримінальний процесуальний кодекс України від 13 квітня 2012 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/4651-17.
24. Мирошниченко Н.А. Визначення проступку та злочину в кримінальному праві України / Н.А. Мирошниченко // Актуальні проблеми політики : зб. наук. праць НУ «ОЮА» / голов. ред. С.В. Ківалов. – Вип. 51. – О., 2014. – С. 331–335.

ІЛЬЧЕНКО С. Ю.,
кандидат юридичних наук,
старший науковий співробітник, адвокат
(Національна асоціація адвокатів України)

УДК 343.97

АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ ПРОТИДІЇ ОРГАНІЗАЦІЇ ЖЕБРАЦТВА

У статті розглянуто актуальні проблеми, пов'язані з розкриттям поняття організатора жебрацтва як виду професійного злочинця. У публікації висвітлюються основні питання, які стосуються кваліфікації організації жебрацтва за чинним законодавством України, що сприятиме формуванню дальших розвідок з удосконалення шляхів попередження, виявлення та розслідування професійних злочинів відповідного спрямування.
Ключові слова: *жебрацтво, злочинність, злочини, організатор, професійна злочинність, професійні злочини.*

В статье рассмотрены актуальные проблемы, связанные с раскрытием понятия организатора попрошайничества как вида профессионального преступника. В публикации освещены основные вопросы, касающиеся квалификации организации попрошайничества по действующему законодательству Украины, что будет способствовать дальнейшим исследованиям, направленным на усовершенствование предупреждения, выявления и расследования профессиональных преступлений соответствующего направления.
Ключевые слова: *организатор, попрошайничество, преступность, преступления, профессиональная преступность, профессиональные преступления.*

In the article actual problems related to the disclosure of the organizer of the begging as a professional criminal. The publication highlights the key issues relating to the qualifications of the organisation of begging by the current legislation of Ukraine, which will facilitate further research aimed at better prevention, detection and investigation of crimes professional sootvetstvuyushie directions.
Key words: *begging, crime, crimes, organizer, professional crime, occupational crime.*

Вступ. Професійна злочинність є відносно самостійним видом злочинності. Її зміст складають злочини, котрі вчиняються злочинцями-професіоналами. Така злочинна діяльність ґрунтується на спеціальних знаннях, досвіді та навичках і носить стійкий характер. Завдяки їй здобуваються джерела забезпечення існування певного злочинного середовища.